

«Med 80 stamper line i halinga»

Av Per Hetland

De studier vi har av rekruttering til fisket, viser at nyrekruttering til fiskeryrket først og fremst finner sted i mindre, *lokale* fiskerimiljøer.

For å få fram hva som særpreger slike lokale miljøer, vil jeg ta utgangspunkt i et «vellykket» lokalsamfunn. Det er vellykket i den forstand at rekrutteringen er god og folketallet øker lokalt. Vannøya i Karlsøy kommune er i denne sammenheng et godt eksempel. Samtidig som man opplevde en lokal konsentrasjon om de fire fiskebrukene på øya, så økte folketallet fra 1960 til 1977 med 6,9 %. Denne økningen må sees i sammenheng med den utviklingen som har ført til at fiskeriene både er en dominerende og ekspanderende næringsaktivitet på øya.

For å fange inn det som særpreger Vannøyas situasjon, vil jeg ta i bruk begrepet sysselsettingssystem. Med sysselsettingssystem vil jeg forstå et sett av aktiviteter knyttet til produksjon av bestemte varer og tjenester. Samspillet mellom de ulike aktiviteter i sysselsettingssystemet gjør at den enkelte deltaker i løpet av en livssyklus kan inneha flere ulike posisjoner i systemet. Innenfor et lokalt sysselsettingssystem i fisket vil dette kunne bety at en og samme person gjennom sitt yrkesaktive liv eksempelvis er lineegner, fisker og kaiarbeider. Dette medfører at rekrutteringen til fiskeryrket også må sees i sammenheng med rekrutteringen til en rekke andre lokale aktiviteter.

En forutsetning for vedlikehold av et lokalt sysselsettingssystem er at de nødvendige ferdigheter reproduseres. Innenfor fiske skjer reproduksjonen av ferdigheter først og fremst ved uformell læring (se min første artikkel i boka). Det brede innslaget av uformell læring gjør det mulig å vedlikeholde lokale tilpasninger og forsterker dermed den lokale tilknytning disse sysselsettingssystemene har.

Det som avgrenser sysselsettingssystemet i vårt tilfelle, er først og fremst de aktiviteter som knytter seg til fisket. Samtidig som disse aktivitetene har en geografisk avgrensning, har de også en sosial og teknologisk/økonomisk.

Sysselsettingssystemets sosiale avgrensning lar seg lettest studere ved å se på den flyt av personell som finner sted innenfor systemet.

Lokalt er de *sosiale nettverk* de enkelte personer inngår i, den

viktigste kanaliseringsfaktor for denne flyten av personell. Mer formelle rekrutteringsmåter tas nødvendig i bruk, da de vil være et signal om rekrutteringsproblemer og underforstått at det er noe i veien med båt, bedrift eller person som tar slike midler i bruk.

Sosiale nettverk som er effektive for rekrutteringsformål, er stort sett avgrenset til Vannøya. Den delen av de slektskapsbaserte nettverkene som omfatter personer utenfor øya tilknyttet fisket, utgjør viktige unntak fra denne regelen.

Den lokale teknologiske og økonomiske tilpasning er også med på å avgrense sysselsettingssystemet. De lokale arbeidsplassene er for lokalbefolkningen ledd i en husholdstilpasning og folks vurderinger av arbeidsplassene må sees i lys av dette. For folk utenfor lokalsamfunnet som gjør sine valg ut ifra et større arbeidsmarked, vil derfor disse arbeidsplassene være lite konkurransedyktige.

Det er få stabile, helårsarbeidsplasser lokalt. Mye av det arbeid som utføres, er sesongpreget eller utføres på deltid kombinert med andre aktiviteter.

Omfanget av det arbeid som utføres lokalt, varierer sterkt etter sesong og ressursituasjon. Deler av året kan det være så mye arbeid i forbindelse med fisket at barn og eldre trekkes ut i arbeidslivet. Andre perioder kan være preget av undersysselsetting.

Aktiviteten i det lokale sysselsettingssystemet gjennomgår med andre ord perioder av ekspansjon og kontraksjon.

Det samspill det er mellom de enkelte aktiviteter i et så lokalt avgrenset sysselsettingssystem, gjør at den enkeltes atferd blir viktig for systemets vedlikehold. Vedlikeholdet resulterer dermed i et krav om fleksibilitet hos den enkelte deltaker med hensyn til arbeidsoppgaver. Både i løpet av en årssyklus og i løpet av en livssyklus endres deltakernes posisjon i sysselsettingssystemet.

Vedlikehold av det lokale sysselsettingssystemet er sjølsagt avhengig av en rekke utenforliggende faktorer som vanskelig kan påvirkes lokalt. Her vil jeg imidlertid isolere noen interne faktorer i systemet og se på hvordan disse gir det sitt særpreg.

Lokalt kystfiske som særegent sysselsettingssystem

Fiskeflåten på Vannøya kan deles inn i to hovedgrupper:

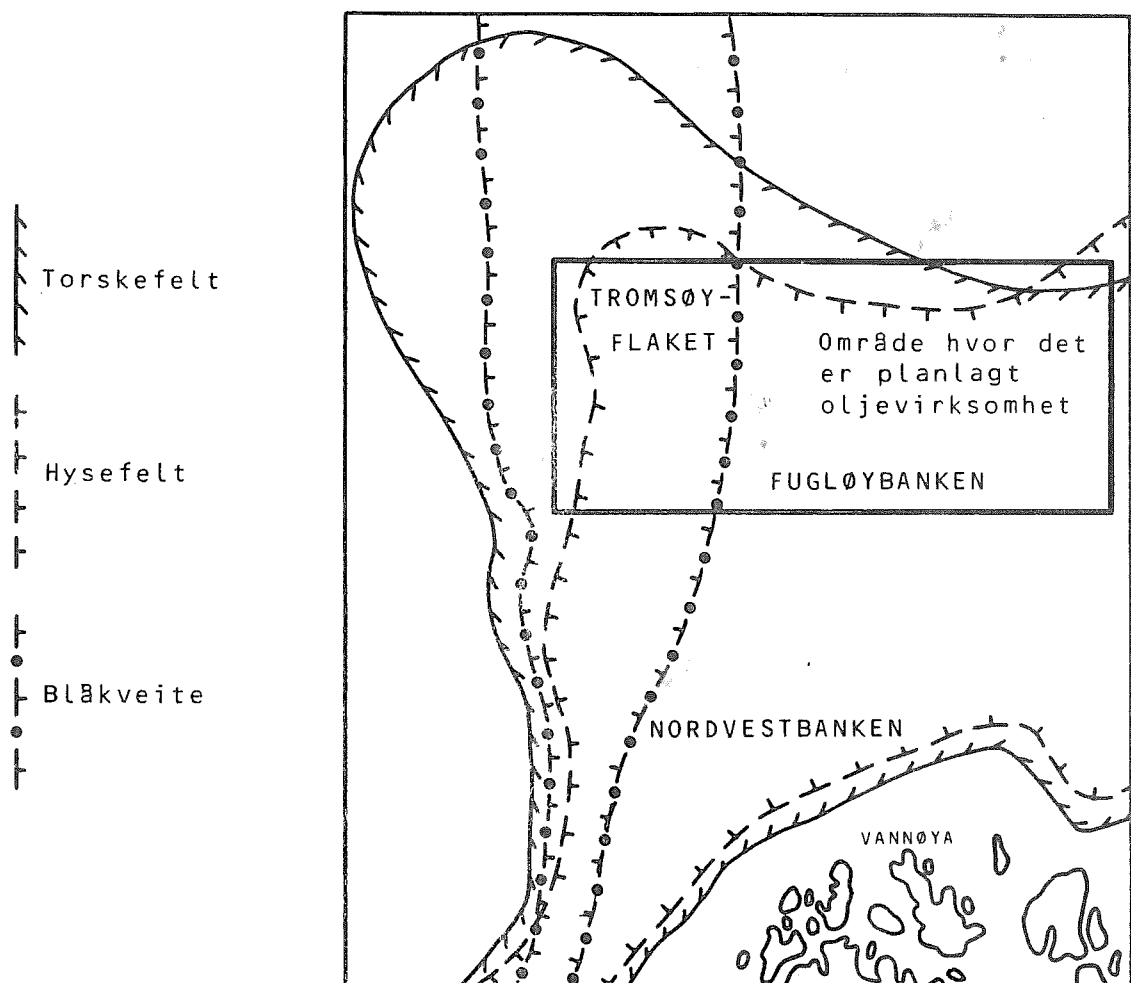
- større fartøyer (over 30–40 fot) som driver helårsfiske
- mindre sjarker og åpne småbåter som stort sett bare er i bruk i sommerhalvåret.

Begge grupper fiskefartøyer har fiskeværene på Vannøya som sine hovedbaser og baserer seg på *lokale* fiskeressurser (fig 1).

For de som driver med helårsfiske, varierer brukstype og beskatningsmønster med sesong og fartøystørrelse.

Vannøyas fiskerimiljø er bygd opp omkring kystlinefisket, og de fleste starter linefisket i september/oktober og drifter til april. Sommer og høst deltar en del båter i hyselinefisket utenfor Finnmarkskysten. Noen er også i Lofoten i skreisesongen.

Fig. 1. De viktigste fiskeområdene for båtene fra Vannøya.

Kartgrunnlag: Fiskerikart, Vesterålen- Vestfinnmark- Bjørnøya utgitt av Norges Sjøkartverk.

For Vannøy-fiskerne har disse fiskeriene i de seinere år blitt redusert en del, samtidig som linefisket utenfor Vannøya har økt både i tid og kvantum.

Periodevis har også enkelte båter drevet med garnfiske, avhengig av hvor skreien kommer inn til kysten eller hvor tidlig lodda kommer. En del av linebåtene som driver kystlinefiske om vinteren, driver også med seinot om sommeren utenfor Vannøya.

Småbåtflåten utgjør for mange fiskere en alternativ sysselsetting i sommerhalvåret. I dette tidsrommet er det mindre aktivitet på helårsaktive båter. En del av de fiskere som er med på større båter om vinteren eller arbeider på fiskebrukene, fisker derfor med egne båter i sommerhalvåret.

En stor del av fisket finner sted innenfor det området hvor det er planlagt oljevirksomhet. Samtlige lokale fiskarlag har protestert mot prøveboring.

Kystlinefisket på Vannøya kan sees på som en del av et større sysselsettingssystem. Dette fisket utgjør kjernen i fiskerimiljøet og er med på å gi hele fiskeflåten en lokal tilknytning.

Kystlinefisket er organisert rundt de enkelte fiskebrukene. Fiskebrukene holder buplass og inngår avtaler om levering med de enkelte båtene for hver sesong. På denne måten blir båtene knyttet til et bestemt fiskemottak, og da som regel det fiskemottaket som ligger nærmest båtenes og mannskapets boplass.

I sesongen vil da båtene levere regelmessig til fiskebruket. Båtene er også avhengig av den virksomhet som foregår i egnerbua for jevn drift.

Det lokale sysselsettingssystem kystlinefisket utgjør, består av tre hovedaktiviteter:

- sjølv fisket, hvor mannskapet om bord er de sentrale deltakere
- egnerbua med landmenn og lineegnere
- det lokale fiskemottaket.

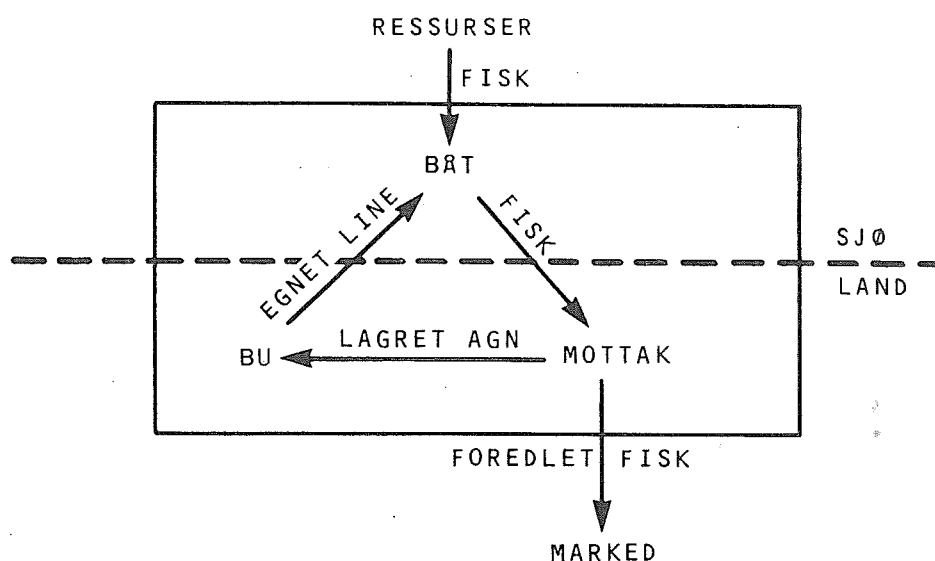
Vi kan framstille dette skjematisk som på figur 2.

Mellom disse tre hovedaktivitetene eksisterer det en gjensidig avhengighet som gjør at vi kan snakke om aktivitetene som et system. Stabiliteten i systemet påvirkes av faktorer både innenfor systemet og i de større systemer som det er en del av.

Fisket

For å gi et bilde av kystlinefisket, vil jeg følge «Kobben», et kystlinefartøy på 62 fot, på en tur. (Båtens virkelige navn er utelatt i teksten). Ved det fiskebruket «Kobben» har buplass, er det i alt fem kystline-

Fig. 2. Flyten mellom de enkelte enheter i kystlinefisket.

fartøyer, og «Kobben» er det største av disse. Mannskapet er på i alt sju – fem om bord og to landmenn. Disse sju har en lott hver i fangsten, mens tre lotter tilfaller båten.

Rytmen i linefisket kan deles inn i sju faser: 1. avgjørelsen om å gå ut 2. båten gjøres sjøklar 3. båtens gange til feltet 4. setting av lina 5. haling av lina 6. retur til fiskebruket og 7. levering av fisken.

Om og når båten skal gå ut, blir formelt bestemt av skipperen, men mannskapet kjenner rytmen så godt at det som oftest ikke er særlig tvil. Linefisket er avhengig av lys og strømforhold, og tidspunktet vil derfor variere med årstidene. Når avgjørelsen er tatt, klargjøres båten, og i dette arbeidet deltar hele mannskapet. Den ferdigegnede lina blir tatt om bord, og man går direkte til feltet.

Underveis til feltet står skipperen som regel i styrehuset hele tida. I dette tidsrommet er han i kontakt med andre fartøyer over radioen og får dermed vite størrelsen på de siste fangstene som er tatt, hvor det allerede står line, og andre ting. Lina, som er et faststående redskap, blir satt på nytt sted hver gang. Alle disse opplysningene er derfor viktige for å avgjøre hvor lina skal settes.

Etter fem–seks timers gange blir lina satt. Det skjer på den måten at lina som ligger kveilet i en rekke stamper, blir koblet sammen etter hvert som den går ut. Til slutt utgjør det hele ei sammenhengende line – ei haling. Under settingen står skipperen i rorhuset mens mannska-

pet arbeider med lina. Når hele bruket er i sjøen, går båten som regel til stedet hvor de begynte å sette. En mann har bakkevakt mens de andre hviler ut.

Lina står så i fire–fem timer før en begynner å hale. Halinga tar normalt omkring femten–seksten timer, men kan ta opptil tjue timer i dårlig vær eller hvis lina slites flere ganger. Under halinga står skipperen i rorhuset og manøvrerer båten slik at den holdes vinkelrett på lina. For at arbeidet skal beholde rytmen, er det nødvendig med minst tre mann på dekk. En står ved spillet og tar fisken av lina, en bløgger, sorterer og legger fisken i kasser, og tredjemann passer på at lina kommer opp i stampen uten for mye vaser og stuer stampene vekk. På tross av at båten er en urolig arbeidsplass, går arbeidet raskt unna. Hver enkelt har sin faste plass og sine bestemte oppgaver, samtidig som han har et øye med hele arbeidsforløpet. Problemer kan oppstå som krever øyeblikkelig handling av den enkelte. Skipperen har overblikk over dekket og koordinerer arbeidet om nødvendig. Han er tildelt begrenset autoritet. Skipperen kan også gå på dekk om noen skulle trenge avløsning.

Vaktene i rorhuset etter at lina er satt og tatt inn, går på omgang blant mannskapet.

En tur på fiskefeltet blir kalt et sjøvær. De mindre båtene (30–50 fot) har sjøvær på ca ett døgn, mens de større (50–80 fot) kan være ute i halvannet døgn, fordi de har større bruk og går lengre ut. Mye av arbeidet foregår om natta. Mens linefisket pågår, får fiskerne liten eller ingen tid til å ta del i samfunnslivet på land, noe som blant annet gjør organisasjonsarbeid vanskelig.

Kommer båten inn seint om kvelden eller om natta, blir fisken først levert om morgenen. Hele mannskapet er da med, og alle har sine bestemte oppgaver å utføre.

Mannskapet på «Kobben» sløyer ikke fisken sjøl, men overlater dette til sløyegjengen på bruket. På denne måten sparer en tid. Under gunstige værforhold kan en oppnå tre sjøvær i uka. Linefanget fisk egner seg godt til filetproduksjon, og fiskebruket tilbyr derfor gunstige avtaler med sløyning av fisken for å øke leveransene. Etter at fisken er levert, blir tomkassene spylt og tatt om bord igjen. Når arbeidet er ferdig, har mannskapet tid til egne gjøremål. De går rundt i buene for å slå av en prat og egner kanskje en stamp i egen bu. Arbeidet her er en avveksling fra det krevende arbeidet om bord, og gir også anledning til mer sosial «prat». Om været holder, går båten ut igjen etter at fiskerne har spist middag på bua.

Bua

«Kobben» går med åtti stamper line i hvert sjøvær, samtidig som åtti stamper er i land for egning. Mannskapet eier eller leier hver sin part i bruket, det vil si tjuetre stamper. Brukstep går som felles utgift.

Landmennesenes oppgave er å organisere egninga etter at de først har skåret opp agn og greid ut vasene i lina. Det egnes med oppkutt av makrell og akkar.

Noen egnere er fast ansatt. I praksis vil dette si at de arbeider fra sju til halv fire hver dag så lenge det er line å egne. Hvis de skulle bli ferdige med halinga – med de 80 stampene før arbeidsslutt – hender det at de egner seg en stamp eller to i en av nabobuene. Utenom disse faste egnere, som er folk mellom trettifem og sytti år, er det en del mer tilfeldige «løsegnere». Stort sett er dette skoleungdom som egner seg en stamp eller to etter skoletid. Jentene tar ofte bare en stamp, mens guttene forsøker å ta to. All den tid det er knapphet på lineegnere, innrømmes «løsegnerne» stor frihet i arbeidsbetingelsene. Det sosiale nettverket de inngår i, skaper imidlertid uformelle forpliktelser overfor båten inntil halinga er ferdigegnet.

Betalinga pr stamp, femti kroner, er det eneste som er fastlagt på forhånd. Dyktige egnere bruker fra to til to og en halv time pr stamp. Når skolebussen kommer etter skoletid, sitter en stor del av skoleungdommen i bussen helt ut til fiskebruket. I ungdomsskolen er det ofte bare noen få i hver klasse som ikke deltar i egninga. Av en haling på åtti stamper blir omkring sekstifem egnet av faste egnere. Resten egnes av skoleungdom. Skoleungdommen er i denne sammenheng svært viktig fordi disse stampene ofte ville være vanskelig å få egnet ellers. Spesielt gjelder dette i perioder med fint vær og lite landligge. Det hender derfor at båtene må gå ut med redusert bruk hvis skoleungdommen har vært forhindret fra å møte i bua.

Ved at skoleungdommen deltar aktivt i egninga, får de en sterk føling med hva som skjer i fisket fra dag til dag. En blir vant til språket og miljøet som omgir fisket. Denne læringsprosessen er en viktig forutsetning for seinere rekruttering til fiskefartøyene, og representerer en førstehånds innføring i den lokale «økologi» som fisket er avhengig av. Dette blir spesielt viktig når en vet at skoleverket i sin undervisning i stor grad forsømmer det lokale miljøet ungene vokser opp i.

Sosialt utgjør bua en helt særegen arbeidssituasjon i norsk arbeidsliv og er en av de arbeidsplasser hvor man fortsatt inngår i et arbeidsfellesskap på tvers av generasjonsskiller og kjønnsgrenser. De yngste

er ned til ti år, de eldste over sytti. I tillegg har flere av de husmødre som deltar i egninga med seg små unger.

Og i bua prater man, alle kjenner alle, og det som ikke allerede er kjent, blir nyheter i bua. Ofte arter praten seg som et spill hvor det er om å gjøre å takle så raskt som mulig den siste kommentaren en fikk. Denne sida ved bumiljøet blir satt pris på av de enkelte deltakerne. Når de mest talføre glemmer å jobbe, så blir det kommentert med at «han egner bare for maten», underforstått at han først og fremst er der for å ta del i det sosiale samværet.

Ved sida av å være en kilde til nyheter, har denne praten en sosial funksjon, både som bekreftelse på den lokalke tilhørighet og som en sikkerhetsventil for mange av de sosiale spenninger som måtte være i lokalmiljøet. En trenes opp til å se på mye av det som danner grunnlag for slike spenninger som noe forståelig, og som noe man kan le av. Men sjølsagt er det ting man ikke snakker om i et slikt miljø. Skal for eksempel en fisker drøfte økonomiske spørsmål med fiskerirettlederen, så forsøker han å unngå det lokale nyhetsmarkedet ved ikke å bruke radiotelefonen, men ringer privat om kvelden.

En forutsetning for denne praten er den lokale tilknytningen, og kanskje like viktig den verdi som man tillegger dette arbeidet. Alle vet at egning er en forutsetning for fisket som er øyas eksistensgrunnlag, men samtidig er ikke egning noe *yrke*. Folk i alle aldre, menn som kvinner, kan egne line. Det kan utføres av hvem som helst. Det kan ta litt tid å få rutinen, men etter hvert er det små forskjeller i de enkeltes prestasjoner.

Det å være lineegner er å ha en status som står i forhold til andre statuser i lokalsamfunnet. Og det er disse andre statusene knyttet til slektskap, vennskap og tidligere karrierer som markerer posisjonen til hver enkelt.

Ser vi bort fra landmennene, er det en gruppe vi ikke finner over lengre tid i egnerbua, og det er menn mellom seksten og førti år. Kvinner mellom seksten og trettifem kan nok ta seg arbeid i egnerbua, men da ofte fordi de er gift eller forlovet med en av mannskapet. Hvis disse jentene blir i lokalsamfunnet og er aktive utenfor hjemmet, er det imidlertid større sannsynlighet for at de vil ta seg arbeid på fiskebruket.

De faste egenerne er dominert av kvinner som har voksne eller halv voksne barn, og av menn som tidligere har vært fiskere. Mye av praten i bua er derfor en markering av disse andre statusene. Eldre fiskere prater om egne opplevelser på fiskefeltet, kvinner om hardt dobbeltarbeid hvor de ved sida av husarbeidet egna line i fjøset.

Lineegning blir derfor en aktivitet som utføres i faser av en livssyklus, eller med andre ord tilpasset personens totale livssituasjon. Eldre fiskere som slutter med helårsdrift, kjøper seg ofte en mindre sjark som de fisker med i sommerhalvåret, mens de egner line eller utfører annet arbeid om vinteren. At denne muligheten for lokale kombinasjoner av ulike aktiviteter fortsatt er tilstede, er viktig for vedlikehold av lokale fiskerimiljøer.

Rekruttering innenfor et lokalt sysselsettingssystem

Det lokale sysselsettingssystemet består, som jeg har vist, av flere mindre arbeidsenheter. Innenfor hver slik enhet er rekrutteringsgrunnlaget for den enkelte deltaker *lokal tilhørighet* og *slektskap*.

En skipper forsøker ikke å rekruttere mannskap på formelt vis gjennom for eksempel avisannonser. Skulle han gjøre det, vil det bety at han lokalt blir oppfattet som en dårlig skipper. Rekruttering til de ulike aktiviteter skjer derfor gjennom uformelle kanaler. Viktig i denne forbindelse er det *nettverk* av sosiale relasjoner de sentrale personer inngår i.

Nettverket en person deltar i, varierer med personens livssyklus. Det punkt i livssyklusen hvor nettverket ekspanderer raskest, er ved inngåelse av ekteskap. Ektefellens miljøbakgrunn er avgjørende for hvilken betydning denne utvidelsen av nettverket vil få. Blir ekteskapet inngått lokalt, vil det være mulig for den enkelte å aktivisere også dette nye tilskuddet til ens eget nettverk i rekrutteringsøyemed.

Rekrutteringsskjemaet for «Kobben» illustrerer situasjonen når man ved ekteskap knytter sammen to slektskapbaserte nettverk, og hvor andre personer i nettverket har økonomiske tilpasninger som i stor grad er sammenfallende med ens egen.

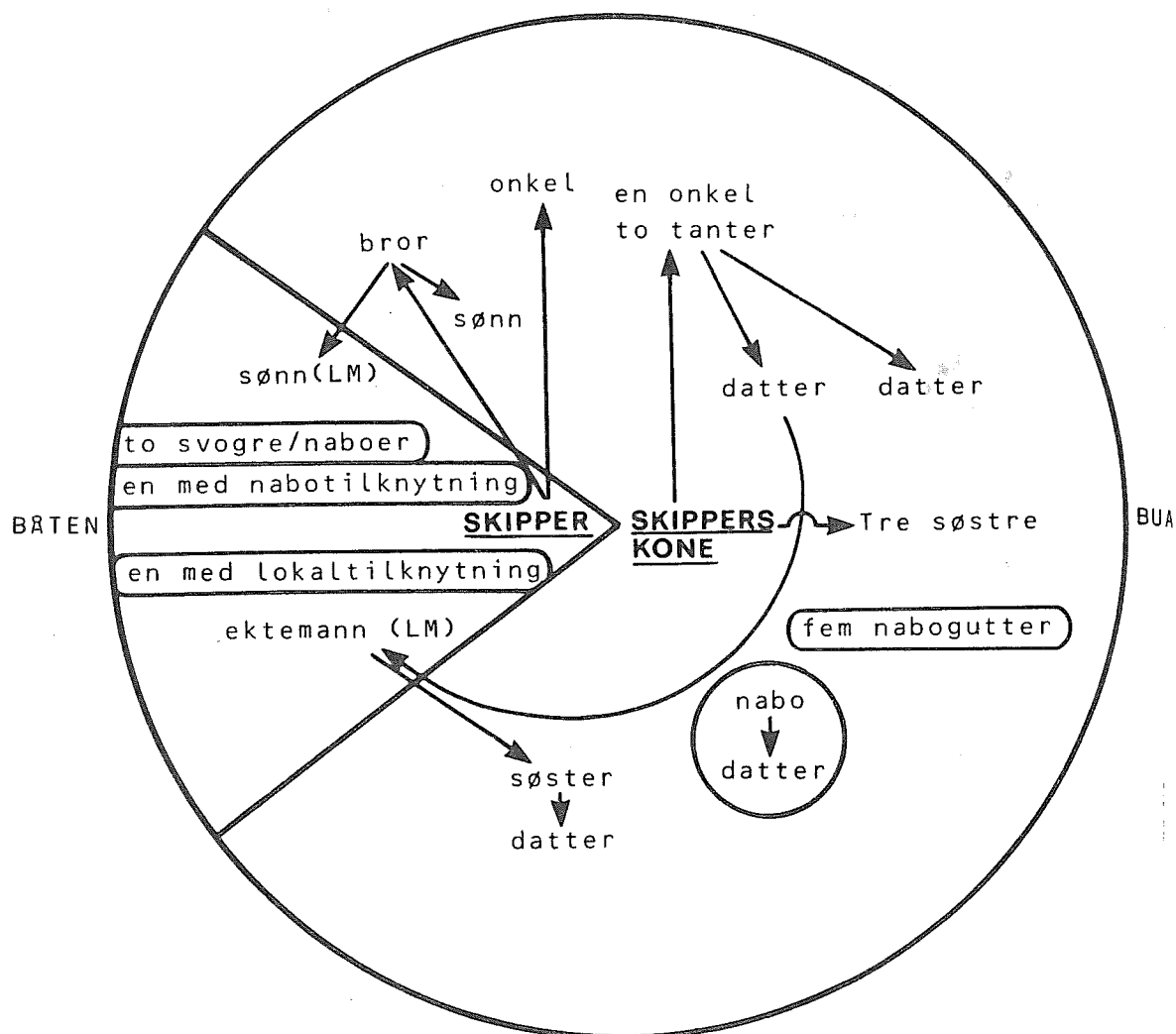
Skipper S har tre brødre som er skipperer på hver sin båt, mens skipperens kone har far og bror som driver et 70 fots fartøy. Når derfor S ønsker å rekruttere gjennom dette nettverket, oppstår det en knapphet på personell: det er flere som rekrutterer gjennom det samme nettverket og til samme formål.

To rekrutteringsprinsipper blir derfor lagt til grunn for rekruttering til både båt og bu:

- nærhet mellom personer i nettverket
- arbeidsenheter som kan påvise større nærhet til personer i det samme nettverket, har fortrinnsrett

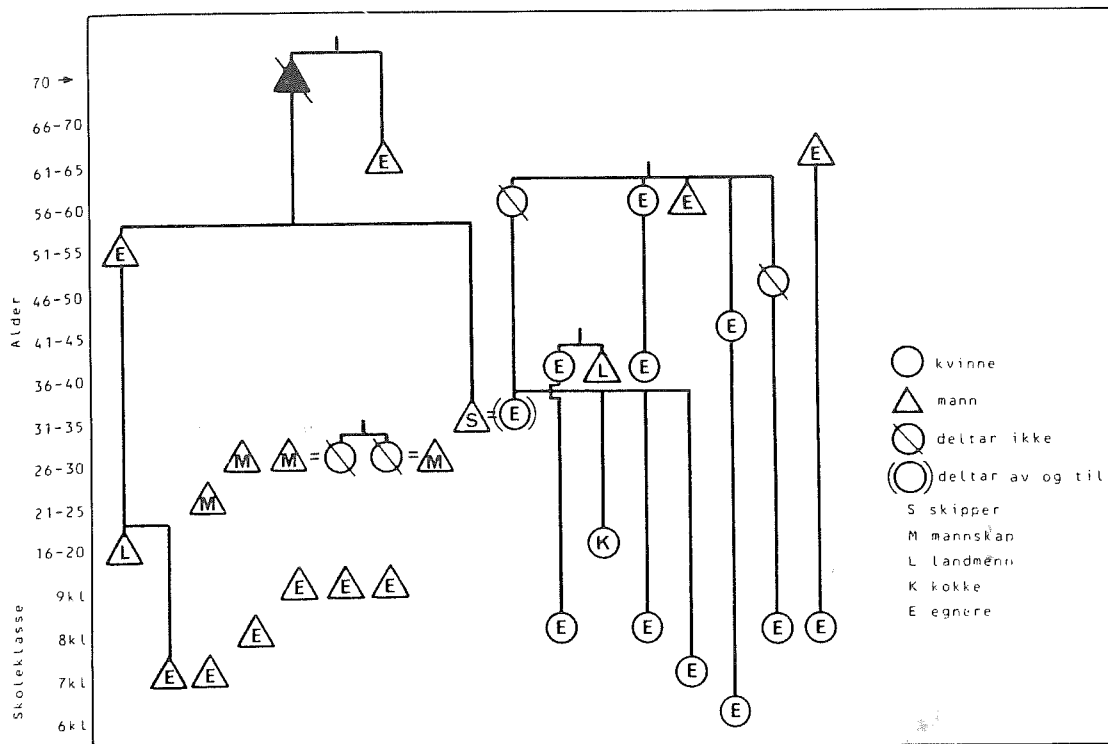
Nærhet i nettverket baserer seg både på nærhet i slektskap og på kjønn. For en skipper som ønsker å rekruttere lineegnere, faller det naturlig å rådføre seg med kona. Hun vet hvem det passer seg å spørre. Rekrutteringen blir som regel kjønnsbasert: menn rekrutteres gjennom menns nettverk, mens kvinner rekrutteres gjennom kvinners nettverk.

Fig. 3. Rekrutteringsskjema.

Rekruttering til den enkelte arbeidsenhet er altså basert på nettverk. Men vil en forstå rekruttering i et lokalt sysselsettingssystem, må en også se på egenskaper ved sjølve *arbeidet*, og hvilken fase av livssyklusen deltakerne befinner seg i. Vi kan dele livssyklusen opp i fire faser og skille mellom gutter/jenter, menn/kvinner.

Figur 4. Slektsskjema.

1. Ungdomsfasen 7–16 år

I denne fasen tar skolen en stor del av tida. Guttene kan begynne å ro heimefiske sammen med fedre eller eldre slektninger allerede i sjuårsalderen. I vinterhalvåret er bua en viktig oppholdsplass etter skoletid, og mange gutter som jenter forsøker å egne sin første stamp i tiårsalderen. Fjorten–sekstenåringer kan egne nokså regelmessig etter skoletid og i helgene om nødvendig. I forhold til arbeidsoppgaver øker skillet mellom kjønne mot slutten av fasen.

2. Etableringsfasen 16–25 år

Som det ligger i ordet, er det i denne perioden at hushold etableres lokalt, samtidig som den enkelte får en posisjon i yrkeslivet.

Menn: Hvis en gutt ikke er etablert innenfor fiskeryrket i denne perioden, er det svært liten sannsynlighet for at han vil være det seinere. Noen tar seg utdanning i denne perioden med sikte på etablering som skipper/reder.

Kvinner: Noen jenter tar seg arbeid på fiskebruket eller i servicenæringen, i den grad det finnes slike arbeidsplasser. Etter at de første barna er født, er de fleste hjemmearbeidende.

3. Ekspansjonsfasen 25–40 år

Både de enkelte hushold og de enkelte driftsenheter har som regel store økonomiske forpliktelser i denne fasen.

Menn deltar derfor oftest i et intensivt fiske som gir relativt bra utkomme. Det samme gjelder for skipperne som i tillegg til husholdet, også må ha kapital til nedbetaling av båten.

Kvinner har ofte nok med hus og barn i denne perioden, spesielt fordi mennene er mye borte. Mye av barneoppdragelsen og den daglige administrasjon av husholdet faller derfor på kvinnene.

4. Oppløsningsfasen 40 år og utover

De økonomiske forpliktelsene har stabilisert seg eller er i ferd med å avta.

Mennene finner seg i denne perioden tilpasninger som er mindre krevende. Hvis skipperen fortsetter med aktivt helårsfiske utover i denne perioden, vil han ofte legge om til mindre krevende brukstype og drift.

Kvinnene går ofte ut i arbeidslivet enten på deltid eller heltid, og da gjerne som egnere og kokker.

I forhold til arbeidsoppgavene avtar skillet mellom kjønnene mot slutten av fasen.

Tabellen viser særtrekkene ved arbeidsoppgavene i kystlinefisket. I bua er arbeidet organisert på en slik måte at vi bare kan snakke om et «team» med hensyn til de sosiale forpliktelser de enkelte deltakerne har. Arbeidet er preget av rutine, og omstendighetene rundt arbeidet er tilnærmet konstante. Den sosiale form det individualiserte teamet har, gjør at den enkelte deltaker kan yte etter evne, arbeide seint eller raskt, og likevel være en del av teamet. Det rutinepregede arbeidet har, blir oppveid av den sosiale samhandling som finner sted, og som gir arbeidet en verdi utover det rent økonomiske og materielle. De som deltar i dette teamet, er ofte personer som ellers ikke ville være å finne i arbeidslivet. Dette gjelder for det første all skoleungdommen. Disse ville under andre omstendigheter hatt svært begrensede tilbud om arbeid. Ved siden av at arbeidet gir økonomisk utbytte, gir det også sosialt utbytte i form av en viss status, noe som er spesielt viktig for de som i skolesammenheng blir betraktet som tapere.

Tabell 1. Arbeid i kystlinefisket: bua og båten.

	Bua	Mellom- menn	Båten
Antall	8 faste egnere 13 løsegnere	2 landmenn 1 kokke	1 skipper 4 fiskere
Alder	35–70/13–16	18/40	23–32
Arbeids- organisasjon	Individualisert «team»		Integrert «team»
Arbeidets form	Rutine		Rytme
Arbeids- innsats	Etter evne		Etter behov
Kommuni- kasjon	Gjennom arbeids- fellesskap		Innebygget i arbeidet

De faste egnere er ofte kvinner. I et lokalsamfunn med få arbeidsplasser for kvinner er de arbeidsplassene som egnerbua skaper, viktige. Eldre menn kan også være faste lineegnere. I egnerbua til «Kobben» arbeider det fire menn. To av disse har fiskerpensjon, og to har uførepensjon. Og for uføre med liten stabilitet i arbeidslivet representerer egnerbua kanskje det eneste tilbudet lokalt.

Ved siden av å tilby arbeid til grupper som ellers i arbeidslivet blir betraktet som marginale, så representerer egnerbua også en vernet arbeidsplass. Bua er vernet i den forstand at man ikke stiller de samme krav til alle når det gjelder arbeidsinnsats og stabilitet i arbeidsforholdet. En av gjenytelsene arbeiderne må gi for å opprettholde disse arbeidsplassene, er at de må tilpasse seg de svingninger som finner sted i fisket.

Mens bua på mange måter kan betraktes som en vernet arbeidsplass, så er båten som arbeidsplass både fysisk og psykisk krevende. Dette fører til at det bare er menn i sin «beste» alder som deltar i dette fisket.

Arbeidet er organisert som et integrert team hvor arbeidsoperasjonene under fisket er basert på at hver enkelt deltaker må tilpasse seg den rytme som arbeidet har. Rytmen er blant annet bestemt både av den teknologi som linefisket gjør bruk av og av værforhold. De vilkår arbeidet foregår under, tillater ikke at den enkelte deltaker bare kan

vente på ordre. Rytmen må læres. Hvis derfor mannskapet er rutinnert, vil det foregå svært lite åpen kommunikasjon under arbeidet. Riktignok bestemmer skipperen eksempelvis hvor lina skal settes, og når halinga skal starte. Men når arbeidet først er i gang, er det preget av taushet. Den kommunikasjon som finner sted, består først og fremst av beskjeder, og ikke ordrer – beskjeder som må til for å koordinere arbeidet. En slik beskjed inneholder et sett av informasjon som det tar tid å lære betydningen av.

Hvorfor studere lokale sysselsettingssystemer?

Jeg har i denne artikkelen sett på rekruttering til fisket innenfor et lokalt sysselsettingssystem. Det som særpreger rekrutteringen, er at den skjer uformelt gjennom sosiale nettverk basert på slektskap og vennskap. Innenfor slike nettverk har vi enkelte kjernepersoner som kontrollerer mye av den informasjon som flyter i disse nettverkene. I vårt tilfelle er skipperer/redere og deres koner eksempler på slike kjernepersoner. I tillegg til nærhet, nettverk og personlig dyktighet, er kjønn og alder viktige kriterier ved rekruttering.

Mange av de aktiviteter som utføres innenfor det lokale sysselsettingssystemet, utføres ikke av bestemte yrkeskategorier. Lineegning er en slik aktivitet.

De problemer man har med å få personell til dette, gjør at man også rekrutterer personer som under andre omstendigheter stiller svakt på arbeidsmarkedet. Arbeidsplasser som for eksempel bua får derfor preg av å være «vernet». Ved siden av at kvinner og ungdom med dette får et arbeidstilbud, så utgjør disse arbeidsplassene retreattposter for fiskere etter at de må slutte med aktivt helårsfiske.

Denne skissen av et lokalt sysselsettingssystem innenfor fisket understreker også at mange av de rekrutteringsproblemer som kan oppstå, må løses lokalt. En forutsetning for å kunne gjennomføre vellykkede lokale løsninger, er at man også kan forstå problemene i et lokalt perspektiv. Introduksjonen av de former for sosial organisering som lineegnersentralene representerer, kan belyse dette.

Lineegnersentralene er ved hjelp av offentlige støtte et forsøk på å sikre nok ferdigegnet line til de som driver med linefiske. Samtidig er det et forsøk på å gjøre lineegninga mer attraktiv, blant annet ved bedre betaling og opprustning av buene. En omorganisering av lineegnervirksomheten kan føre til at man effektiviserer og sikrer de funksjoner som er formålet med lineegninga: den ferdigegnete lina, mens de andre sosiale funksjonene egnerbua tidligere hadde, blir

rasjonalisert bort. Som jeg tidligere har vist, fungerer egnerbua både som et forum for opplæring av nye rekrutter og som en retrettspost for eldre fiskere. Rasjonaliserer man bort disse funksjonene, er muligheten tilstede for at man på litt lengre sikt vil kunne få rekrutteringsproblemer. At det eneste alternativet for fiskere i en «nedtrappingsfase» da kan bli uføretrygd, er heller ikke usannsynlig. Det blir derfor viktig å studere slike lokale systemer, ikke bare for å finne fram til de faktorer som virker bestemmende på produksjonen, men også de faktorer som er sentrale for *reproduksjonen* av lokale sysselsettings-systemer.